

MAKEDONYA'DA RUM – ULAH ÇATIŞMASI

Ali ARSLAN*

Avrupalı büyük devletlerin rekabetinin kızıştığı bir dönem olan XIX. yüzyılda bu mücadele alanlarından birisi olan Balkan yarımadasında İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya ve İtalya tarafından gerçekleştirilmişti. Paylaşılması hedeflenen bölge ise Osmanlı yönetimindeki Balkan toprakları idi. XIX. yüzyılın ortalarında Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin elindeki Makedonya'ya komşu olan Sırbistan güney istikametinde genişlemek isterken, Yunanistan da kuzeye doğru yayılmayı hedefliyordu. Bulgaristan'ın da kurulmasıyla Makedonya için üçüncü bir ortak daha ortaya çıkmıştı. Bu üç devletin her birinin politikası Makedonya'nın tamamını olmasa da en büyük parçasını elde etmek üzerine kurulmuştu¹.

1817'den itibaren Üsküp'e doğru genişlemeyi temel politika olarak kabul eden Sırbistan² 1878 Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazandığı gibi Niş, Pirot ve Leskovac'ı da topraklarına katmıştı. 1882 tarihinde krallık haline gelen Sırbistan 1885 tarihinde Avusturya'nın etkisiyle Bulgaristan'a saldırmıştı. Bu savaşı kaybetmiş, ancak Avusturya tarafından Bükreş Antlaşması (1886) ile statu quo eskiden olduğu şekilde yeniden kurulmuştu.

1830 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan'a, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında girdikleri Tesalya Epeiros'un bir bölüm ile beraber 1881 tarihinde verilmişti. Bulgaristan'ın sınırları kuzeye çekilirken Yunanistan'ın sınırları kuzey istikametinde genişletilmişti.

1876'da Bulgar Komitelerinin ayaklanması üzerine, Rusya "Slav kardeşlerine yardım" gerekçesiyle Osmanlı Devleti'nden Bulgarlar için iki

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia*, Thessaloniki 1993, s. 26-27.

² Charles and Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*, Washington 1997, s. 53-67.

özerk bölge kurulmasını istemişti. Bu isteği red edilince Rusya, Nisan 1877'de Osmanlı Devleti'ne savaş açmış ve Osmanlıları yenerek Ayastefanos Antlaşması'nı imzalatmıştı. Böylece Rusya, Makedonya'nın büyük kısmını içine alan, Ege Denizi'ne kıyısı olan büyük bir Bulgaristan Prenslığı'nin kurulmasını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmişti. Balkanlardaki dengeleri kökünden sarsan bu yeni durum, öteki Avrupa devletleri tarafından kabul edilmemiş ve 1878 Berlin Antlaşması ile Balkan haritası yeniden çizilmişti. Balkanlarla Tuna arasında merkezi Sofya olan küçük bir Bulgar Prenslığı kurulmuş, sınırlı bir otonomi ile Şarki Rumeli Eyaleti Osmanlı egemenliğine bırakılmış ve Makedonya reform yapmak şartıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştı. Bulgar Prenslığı 1885 tarihinde Şarki Rumeli'yi topraklarını kattığı halde tatmin olmamış ve gözünü Makedonya'ya dikmişti³.

Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti eline bırakılan Makedonya üzerinde Sırp, Bulgar ve Yunan mücadelesi başlamıştı. Bunlara Makedonya ile doğrudan sınırı olmayan, fakat buradaki Ulahlarla etnik yakınlığı bulunan Romanya da bu mücadeleye bir ölçüde dahil olmuştu.

1-Makedonya'da Kiliselerdeki Değişimin Başlaması

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Sırbistan'ın Osmanlı aleyhine politikalar geliştirmeye başlaması üzerine, Osmanlı Hükümeti, 1776 tarihinde yaptığı düzenleme ile Sırbistanla beraber Makedonya'daki Ortodoksların da bağlı olduğu Sırbistan Patrikhanesi'nin yetki alanını daraltmıştı. Makedonya'daki Sırp Patrikliği'ne bağlı kiliseler Fener Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlanmıştı. Bu andan itibaren Makedonya İstanbul Ortodoks Patrikhanesi'nin dinî nüfuzu etkin hale gelmişti. Milletler mücadelesinin kızıştığı XIX. yüzyıl ortalarında Makedonya'daki kiliselerde Rum Patrikhanesi'nin hakimiyeti mevcuttu⁴. Esasında bu patrikhane Ortodoksluğu temsil etmekten daha çok Rum milli örgütü gibi faaliyet gösteriyordu⁵.

Bulgarların milli uyanışının başladığı XIX. yüzyılın ilk yarısında, hem Bulgaristan'da hem de Makedonya'da Bulgarlar ilk mücadele edecekleri kurum olarak Fener Patrikhanesi'ni bulmuşlardı. Bu engelden kurtulmak isteyen Bulgarların milliyetçilik hareketi İstanbul Ortodoks Patrikhanesi'ne karşı

³ Gül Tokay, *The Mecedonian Question and The Origins of Young Turk Revolution, 1903-1908*, (Basılmamış Doktora tezi, School of Oriental and African Studies, University of London, 1994) s. 4.

⁴ Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia*, s.10.

⁵ Barbara Jelavich, *History of the Balkans*, II, Cambridge 1991, s. 91.

kendileri için bağımsız bir Bulgar Kilisesi kurulması düşüncesini de içerisinde taşıyordu⁶. 1830'larda Bulgarlar, Rum Ortodoks Patrikhanesi'nden ibadetlerini Bulgarca yönetecek piskoposlar tayin etmesini ve eğitim dili Bulgarca olan okulların açılmasına izin vermesini istemişti. Bu isteklerini kademe kademe gerçekleştiren Bulgarlar nihayet 12 Mart 1870'de merkezi İstanbul olan Bulgar Eksarhlığı'nın kurulması ile milli kiliselerine kavuşmuşlardı⁷. 1878'de Bulgaristan Prenslığı'nin kurulmasıyla, Makedonya'daki Yunan-Bulgar mücadelesine Rumlara karşı Bulgarları korumaya çalışan Bulgar Ekserhanesi de dolaylı olarak Bulgaristan lehine milli bir kilise olarak katılmış oluyordu. Büyük Bulgaristan'ın kurulmasının Berlin Antlaşması ile engellenince, Bulgaristan Prenslığı Rum asimile hareketine karşı, merkezi İstanbul'da bulunan Bulgar Ekserhanesi'nin Makedonya'da yayılmasına yardım etmişti⁸.

Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ın Berlin Antlaşması ile henüz kurulmaya başlandığı sırada dikkatini büyük ölçüde Bulgarlar ve Rusların Slavist politikalarına çevirmişti. Osmanlı Devleti'nin bu tavrı ile Fener Ortodoks Patrikhanesi'nin de anti-slavist tutumu birbiriyle örtüşmüştü. Bu çerçevede Fener Ortodoks Patriği 1878 tarihinde Osmanlı Sadaretine gönderdiği bir mektubla Trakya'da Eskice, Yenice ve Kefsriye halkının Panslavist propagandaları protesto ettiğini bildirmişti⁹. Osmanlı Devleti'nin Slavları karşı bu tavrından dolayı rahat bir çalışma zemini bulan Helen dernekleri çok faydalanmışlardı. Bunun en güzel göstergesi 1877'de 256 Yunan okulunda 10.968 öğrenci varken, 1896 yılında bu rakamlar 907 okulda 53.633'e çıkmıştı. Bu sayının artışı Rum Patrikliği ve Atina Hükümeti'nin yardımları yanında Babiali'nin de Slav karşıtı politikalarının da etkisi vardı. 1877-1878 savaşı sonrasında, Rum Patrikhanesi, Bulgar okullarına karşı düşmanca tavır ortaya koymuş ve Bulgarlar ancak Selanik'te 1879 yılında ilkokul 1881'de de liselerini tekrar açtırmaya muvaffak olmuşlardı. Ancak Yunanlıların bölgede etkinliğinin artmasından endişelenen Osmanlı yönetimi 1883'ten itibaren Bulgar eğitim kurumlarının yaygınlaşmasına sıcak bakmaya başlamıştı¹⁰.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Romanya ve Bulgarlarla beraber Osmanlı Devleti'ne karşı tavır koyan Ulahlar Romenlerle paralel bir tavır belirlemişlerdi. Ruslarla beraber savaşan Ulahlar, savaş sonrasında Osmanlı esirlerinin sevinde de görev almışlar ve onlara çok kötü muamelelerde

⁶ Barbara Jelavich, *History of the Balkans*, I, Cambridge 1999,337-347.

⁷ Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, (Çeviren İhsan catay) İstanbul 2001. s. 66-76.

⁸ Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia*, s. 14-16.

⁹ İstanbul Ortodoks Patriği tarafından 1878 tarihinde Sadarete gönderdiği mektup; BOA, Y. PRK. TKM, 2/68.

¹⁰ Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, (Çeviren İhsan catay) İstanbul 2001. s.111-112.

bulunmuşlardı. Yürüyemeyecek hale gelen esirleri arabaların arkasına bağlayarak sürüklemişlerdi¹¹. 1880'li yıllarda itibaren artan Bulgar-Rum mücadelesinde Rumlar Makedonya'da etkinliklerini arttırmak için Ulahları asimile çalışmalarına hız vermişlerdi. Hatta Rum Çeteleri "**Rum Ruhban sınıfı tarafından Ulahlar üzerine gönderilmişler**"di¹². Ortodoks Patrikhanesi de dini olarak kendisine bağlı olan Ulahların kendi kimliklerini geliştirmelerine asla taraftar değildi. Ayrıca Rumlar, Ulahların Romenlerle akrabalıklarını da kabul etmiyorlardı. Rumlara göre, Ulahlar aslen Romanyalı olmayıp kadim Roma muhacirlerindendirler. Bundan dolayı Romenlerin bunları savunmaya hakkı da yoktur. Çünkü Romanya ahalisi kadim Daçyalılardan olması dolayısıyla Ulahlarla hiçbir akrabalıkları da olamazdı¹³. Rumlar, ele geçirmek istedikleri Makedonya'da önemli bir nüfusa sahip olan Ulahları zorla da olsa kendi yanlarına almak istiyorlardı. XIX. yüzyıl sonunda 2-2,5 milyon nüfusu olan Makedonya'da 100.000 civarında Ulah yaşıyordu¹⁴. Bunların bir kısmı göçebe olarak yaşamaya devam ediyorlardı¹⁵. Ulahlar, Selanik, Manastır ve Yanya'da Yunan sınırına yakın bölgelerde yaşıyorlardı. Etnik olarak Rum ve Bulgarlar kendileri ile bağlantılı olduklarını söylese de Ulahlar dil ve kültür olarak en fazla Romenlere benzemekte ve kendilerini de Romenlerle akraba kabul etmektedirler¹⁶.

Slav Ortodokslar arasında özellikle de Slav din adamları arasında Rum dini hiyerarşisine karşı büyük bir düşmanlık vardı¹⁷. Tabii ki bunda en önemli nedenlerden birisi İstanbul Ortodoks Patrikhanesi'nin Yunanlaşmasıdır. Milliyetçilik duygularının yükseldiği bir dönemde Yunan olmayan Ortodoksların Yunanlaşan Ortodoks Patrikhanesi'nden uzaklaşmaları normal bir süreçtir. Hele hele asimile ile karşı karşıya kalan Ulahlarla Rumların çatışmaları mümkün değildi.

2-Kiliselerde Rum – Ulah Çatışması

Ortodoks olmaları dolayısıyla Ulahlar Fener Patrikhanesi'ne bağlı bulunuyorlardı. Balkanlardaki Rum Patrikhanesi'ne bağlı kiliselerindeki ayin, ayinlerde kullanılan dil XIX. yüzyıla kadar Rumca idi. Ayrıca papazların

¹¹ Adakale'den Hariciye Nezareti'ne gelen 13 Muharrem 1295 (17.January 1878) tarihli tahrirat; BOA, HR. SYS, 1/4, lef 1.

¹² Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, (Çeviren İhsan Catay) İstanbul 2001, s.237.

¹³ II. Abdülhamid'in 10 Recep 1314 (15 December 1896) tarihli İradesi; BOA, *İrade-i Hususiye*, 1320 B, no: 31.

¹⁴ Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, (Çeviren İhsan Catay) İstanbul 2001, s. 6-8.

¹⁵ Ufuk Gülsoy, *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*, İstanbul 2000, s. 83.

¹⁶ Birgül Demirtaş- Coşkun, *The Vlachs, A Forgotten Minority in the Balkans*, London 2001, s.2-3,

¹⁷ Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia*, s. 13.

büyük çoğunluda Rum asıllı veya Rumca'dan başka dillerde ayin yaptırarak konumda değillerdi.

Bulgarların kendi dillerinde ayin ve eğitim yapmaya başlamalarına paralel Rum Ortodoks Kilisesi'nin Makedonya'daki tekeli de kırılmaya başlamıştı. Buna bir de Ulahların kendi dillerinde ayin ve eğitim yapma talepleri eklenince Rum Patrikhanesi ve Rumlar buna çok sert tepki göstermişlerdi. Makedonya'da rekabetin kızıştığı bir sırada Ulahların kendi lisanlarında ibadet etme isteğine izin vermektense onların kilisesiz bırakmaya tercih eden İstanbul Ortodoks Patrikhanesi, Ulahların devam ettiği 8 kiliseyi birden, bizzat Patriğin emri ile, 1875 tarihinde kapatmıştı. Bunun üzerine Ulahlarla Rumlar arasında çıkan tartışma Gareben Piskoposunun neredeyse ölümüne sebep olmak üzere iken güçlkle engellenmişti. Ortodoks Rum Kilisesi'nin isteklerini red etmesi üzerine Ulahlar kendi aralarından bir Piskopos atanmasını temenni etmişlerdi. Kiliseleri kapanan Ulahlar bu konuda Osmanlı Hükümeti ile Romanya Hükümeti'ne şikayette bulunmuşlardı. Romanya Hükümeti de Ulahların Rum Kilisesi'nin baskısından kurtaracak bir çarenin bulması için İstanbul'daki Büyükelçisine Osmanlı Devleti nezdinde müracaat emrini vermişti¹⁸.

Makedonya'daki kiliselerdeki zıtlaşma din adamlarının dövülmesine kadar varıyordu. Ulahların köylerindeki Rum daskalları dövmeleri üzerine, Rumlar da Uahlara ait Pirâyiş Köyü kilisesinin kapısını kırarak burayı yağmalamışlardı. Ayrıca, Krayna Köyü'nde ayin yapıldığı bir sırada Ulahlarla Rumlar arasında bir arbede çıkmıştı¹⁹.

Ortodoks Rum Patrikhanesi'nin Ulahların kendi dillerinde ayin yapmaları hususuna karşı çıkması ve Ulahların bu konudaki ısrarlı tutumu Ulah ve Rumların karışık olarak yaşadıkları bölgelerdeki Ortodoks kiliselerinde ölümlere kadar varan çatışmaların çıkmasına sebep olmuştu. Mesela Manastır'ın Nijbol köyündeki kilisede Rumlarla Ulahlar arasında yaşanan arbedede Rumlardan Jisi adlı bir kişi ölürken iki-üç kişi de yaralanmıştı. Diğer bir olay ise Maluyeşte köyünde 20 Mart 1309 (1 Nisan 1893) tarihinde yaşanmıştı. Kilise içerisinde Ulahlarla Rumlar arasında yaşanan münazarada Rumlardan Üstüyo adındaki bir şahıs ölürken dört kişi yaralanmıştı²⁰.

¹⁸ Avrupa gazetelerinden yapılan tercümeleler; BOA, Y. PRK. TKM, 1/13.

¹⁹ 14 Muharrem 309 (9.August 1891) tarihli Meclis-i Vükela mazbatası; BOA, MV, 66/102.

²⁰ Ulahlarla Rumlar arasındaki kilise münazaasının devamına dikkat çeken Zabtiye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 28 Mart 309 (20.August 1891) tarihli tezkeresi; BOA, Y. PRK. ZB, 11/32..

Ulahların kendi dillerinde ayin yapmaları konusunda tartışmaların başlaması ve Ortodoks Patrikhanesi'nin menfi tavrı üzerine Osmanlı yönetimi bu hususta bir karar vermeden önce konunun bütün boyutları ile incelenmesini kararlaştırmıştı. Bu hususta, Adliye ve Mezahib Nezareti 3 Muharrem 1309 (9.August 1891) tarihinde Sadaret'e gönderdiği cevabi yazısında, "**kendi lisanlarının muhafazasında musırr**" olan Ulahlar kendi dillerinde ayin yapmalarını hakları olduğunu belirtmektedir. Çünkü, Anadolu ve Arabistan'da Ortodoks Mezhebi'nde olan ve dilleri Rumca olmayanlara kendi dillerinde ayin yapma hakkı verilirken, bu hakkın Ulahlardan esirgenmesinin eşitliğe aykırı olacak ve Osmanlı Devleti'nde uygulanan "**serbesti-i edyan usulüne**" uymayacaktır. Ayrıca, Adliye Nazırı, Ulahların istediği verilmez ve cebr ve şiddet devam eder ise bunun Ulahların İstanbul Ortodoks Kilisesi'nden ayrılmaları ile neticeleneceğini özellikle vurgulamıştı²¹.

Makedonya'daki Osmanlı-Yunan sınırında Ulah-Rum çatışmasının tehlikeli bir noktaya geldiğini ve "**teskini lüzumuna**" dair Yunan Hududu Umum Kumandanlığı'nın talebinin Seraskerlik tarafından Babıali'ye bildirmiş ve konu Meclis-i Vükela'da 1891 tarihinde görüşülmüştü. Osmanlı Hükümeti, şiddet hadiselerini ve Ortodoks Patrikhanesi'nin Ulahça ayin yapılmasını engellemesini tasvip etmemişti. Hükümet, Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlerin ayin yapma hususunda mazhar oldukları "**serbesti ve müsaadat icabınca**" Osmanlı vatandaşı olan Ulahların da kendi dillerinde ayin yapma hususunda serbest olduklarına karar vermişti. Bu serbesti çerçevesinde Ulahların Ulahça yaptıkları ayinlere müdahale eden Rum daskal ve papazların engellenmesi için icab edenlerin uyarılmasına ve birbirini yaralayanlar hakkında takibat yapılması için Yanya Vilayetine emir verilmesi hükme bağlanmıştı. Bu hususta Seraskerliğe bilgi verilmesi yanında, bu tür hadiselerin yaşanmaması için gerekli tedbirler alması için Adliye ve Mezahib Nezareti tarafından İstanbul Rum Patrikhanesi'ne haber verilmesi kararlaştırılmıştı²².

Osmanlı yönetiminin bu kararına rağmen Rum Patrikhanesi ile kendisine bağlı olan Ulahlar arasındaki olaylar devam etmiş ve yeni tartışma konuları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunlardan birisi, İstanbul Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olan bütün din adamlarının patrikhanenin emirlerine uyması konusuydu. Rum Patrikhanesi, patrikhaneye tabi olduğu iddiasıyla Ulah papazlarını itaate mecbur etmek maksadıyla, bunları sokaklarda cebren Patrikhane'nin yasakçıları

²¹ Adliye ve Mezahib Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 12 Safer 1310 (9 April 1893) tarihli tezkere; BOA, **İrade-i Hususiye**, 1310 S 15, no:109, lef 2.

²² 14 Muharrem 309 (20.August 1891) tarihli Meclis-i Vükela mazbatası; BOA, MV, 66/102.

vasıtasıyla tutuklatmaya başlamıştı. İstanbul'da 23 Ağustos 1892'de Ulah papazlarından birisi evine giderken Patrikhane çalışanlarından üç kişi tarafından zorla tutuklanarak Patrikhane'ye götürülmüştü. Bu olaylar üzerine Ulahların kendi aralarından seçtikleri bir heyet 22 Ağustos 1892 tarihinde Babıali'ye müracaatla himaye edilmeleri talep ettikleri gibi Zabtiye Nazırı ile de görüşerek Patrikhane'nin kanunsuz uygulamalarının önüne geçilmesini istemişti. Sokaklardan cebren insan tutuklanmasının hükümet kuvvetlerine ait olduğunu ve Patrikhane'nin hükümete müracaat etmeksizin istediği zaman sokaklarda tutuklama yapmasının caiz olmayacağını belirten Zaptiye Nazırı, Babıalice bu konuda bir karar verene kadar Patrikhane'nin özellikle ruhanîler hakkındaki bu uygulamalarının önüne geçmek için hafif tedbirler alınacağını Sadarete bildirmişti²³.

Rumlarla Ulahların çatışmasının şiddetle devam ettiği bir sırada, Osmanlı yönetimi Ulahlar lehine karar verilmesini Rum Patrikhanesi'nin ve Rumların Osmanlı Devleti'ne karşı tavır alarak Bulgarlara yaklaşmasını sağlayacağından endişe ediyordu. Makedonya'daki dengeleri değiştirecek böyle bir gelişmeyi de istemiyordu. Bizzat II. Abdülhamid kendisine ve Osmanlı Devleti'ne sadakat gösteren Ortodoks Patriği ve cemaatinin Ulahların ayrılması halinde bundan etkilenerek "**Bulgarlarla müttefikan hareket ile bir takım gavâil ihdas edebileceklerine**" dikkat çekmişti. Padişah, Ulahların "**Rum Patrikliği'ne irtibatları bağı kalarak bir müddet daha bu suretle idarede devam edildiğinde bu mehâzire meydan verilmemiş**" olacağını ifade etmişti²⁴.

Konu acilen Sadrazam tarafından öncelikle ele alınmış ve Padişah'ın isteğine uygun olarak Adliye ve Mezahib Nazırı ile de müzakere edilmişti. Ulahların İstanbul Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlı kalmaları şartıyla, Ulahların kendi lisanlarında ayin yapması maddesini iyi bir neticeye bağlanmasını, ahalisinin tamamen veya ekseriyetle Ulah olan mahallerde Ulahların kendi dillerine tercüme edilmiş kitaplar ile ayin icra edilmesini ve bazı kiliselerde Ulahça bilen papazlar bulundurulmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştı. Bu değerlendirmeler Sadrazam tarafından 20 Safer 1310 (13 September 1892) tarihinde Padişah'a bildirilmiş ve Padişah da bu çerçevede 23 Safer 1310 (16 September 1892) tarihinde "icra-yı icabı"nın yapılmasına karar vermişti²⁵.

²³ Zaptiye Nazırı'nın 11 Ağustos 1308 (23 August 1892) tarihinde Sadaret'e gönderdiği tezkire; BOA, **İrade-i Hususiye, 1310 S 15, no:109, lef 3**

²⁴ II. Abdülhamid'in 15 Safer 1310 (8 September 1892) tarihli iradesi; BOA, **İrade-i Hususiye, 1310 S 15, no:109, lef 1.**

²⁵ II. Abdülhamid'in 23 Safer 1310 (16 September 1892) tarihli iradesi; BOA, **İrade-i Hususiye, 1310 S 23, no:129.**

Osmanlı yönetiminin Ulahların kendi dil ve papazları ile ayin yapmak şartıyla Ortodoks Kilisesi'ne bağlı kalmaları şeklinde bulunduğu iki tarafı da tatmin etmeyen ancak iki tarafın da günlünü alan bu çözümden sonra da Rum-Ulah çatışması başka bir şekle dönüşmüştü. Bu da özellikle karışık bir şekilde yaşadıkları ve daha önce beraber ayin yaptıkları kiliselerin paylaşılması konusu ile Rum metropolitlerin çeşitli vasıtalarla Ulahça ayinleri engelleme girişimleri idi. Mesela, Selanik'e bağlı Karakarye'deki Aya Tokşar Mahallesi'ndeki kilisede Ulahça ayin yapılmasını mahalli Rum metropoliti tarafından engellendiği gibi kilise de kapatılarak anahtarlarına kaymakam tarafından el konulmuştu. Karakarye merkezinde Rumların ayin yaptıkları üç kilisenin dışındakilerin kapalı olması dolayısıyla Ulahlar ayin yapacakları açık kilise kalmamıştı. Karakarye Ulahları bu engellemelerin ortadan kaldırılması ve ayin yapacakları kiliselerin açılması için Selanik Vilayeti'ne müracaat etmişlerdi. Ayrıca Manastır'daki Mulupeşte Kilisesi'nde Ulahça ayin yapanlar üzerine Manastır Rum Despotu tarafından gönderilen emirler üzerine Rumlarla Ulahlar arasında çıkan çatışmada birkaç kişi ölmüş ve bir kişi de yaralanmıştı. Bu tarz tartışmaların engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması için Manastır Vilayeti'nin isteği Dahiliye Nezareti tarafından Meclis-i Vükela'ya ulaştırılmıştı. 5 Mayıs 1309 tarihinde toplanan Meclis-i Vükelâ, tartışma olan bölgelerde Rumların ihtiyaç duyduklarından fazla sayıda kilisenin mevcut olduğunu ve bunların kapalı bulunduğunu belirterek, bu kiliselerden **"lüzumu kadarının Ulahların icrâ-ı ayinine tahsis"** edilmesi veya başka bir çözüm yolu bulunmasına karar vermişti. Ayrıca Meclis-i Vükelâ, bu tartışmaların önlenmesi için Patrikhane'ye tebligat yapılması ve Ulahlarla Rumlar arasındaki kilise tartışmalarında ölümle sonuçlanan olaylara meydan verilmemesi için tedbir alınması için Dahiliye Nezareti'ne haber gönderilmesi hükmüne bağlanmıştı²⁶.

3-Ulahların Ayrı Kilise Kurulması İsteği

Ulahların kendi dilleriyle kendi kiliselerinde ayin yapma haklarını kazanmalarına rağmen kilise paylaşımı ve dini otorite olarak İstanbul Rum Patrikhanesi'nin veya onun temsilcilerinin Ulahlara müdahalelerinin devam etmesi dolayısıyla, Ulahlar tek çare olarak kendilerine bir ruhani reis atanmasını istemeye daha şiddetli bir şekilde istemeye devam etmişlerdi. Hatta Osmanlı Hükümeti'nin kararını bile beklemeden kendi aralarından birini Ulah

²⁶ Meclis-i Vükelâ'nın 5 Mayıs 1309 (17 May 1893) tarihli mazbatası; BOA, MV, 74/122.

Metropoliti sıfatı ile reis seçmişlerdi. Ancak, Osmanlı Devleti bu metropolitin memuriyetini biraz da Ortodoks Patrikhanesi'nin engellemesi dolayısıyla tasdik etmemişti²⁷.

1878'de Rusya destekli büyük Bulgaristan kurulmasına karşı olan Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sınırlı yakınlaşma, Mart 1896'da Yunanistan'ın teşviki ve bizzat Yunan gönüllülerinin desteğiyle Osmanlı toprağı olan Girit'te Rumların isyanıyla sona ermişti. Bununla da yetinmeyen Yunanistan Şubat 1897 Girit'e asker çıkarmıştı. Yunanistan'ın diğer bir hedefi ise Ulahların da yoğun olarak yaşadıkları Makedonya idi. Nisan 1897'de Yunan çeteleri Makedonya'da sınırı aşarak Osmanlı topraklarına girdiler. Daha sonra da Yunan ordusu Makedonya'yı işgale başlamışlardı. Ancak, Osmanlı ordusu Yunanlıları geri püskürttüğü gibi Yunan topraklarını girerek ilerlemeye başladı. 11 Mayıs 1897'de Volos'u ele geçiren Osmanlı kuvvetlerinin Atina'ya girmesinin önünde hiçbir engel kalmamıştı. Fakat, Yunanistan'ın zaafiyetini kendi politikalarına aykırı gören Rusya ve İngiltere harekete geçerek Osmanlı kuvvetlerinin ilerleyişine engel olmuşlardı. Almanya, Yunan karşıtı politika izlerken, Rusya, İngiltere ve İtalya'nın Yunanistan'ı desteklemesi sonucu ateşkes antlaşması imzalanmıştı. Osmanlı galip çıktığı bu savaştan kazanç sağlayamamıştı²⁸.

Makedonya'da yaşayan Ulahlar, bu Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında Osmanlı kuvvetlerinin yayında Yunanistan'a karşı savaşa katılmışlardı. Ulahların bu tavrı Osmanlı yöneticilerince memnuniyetle karşılanmıştı²⁹. Böylece Ulahlar Rum Ortodoksları ile yaptıkları mücadeleye yeni bir boyut kazandırmışlardı.

Yunan savaşı dolayısıyla Osmanlı yönetiminde Ulahlar lehine bir cereyan ortaya çıkmış ve bir dini riyasete kavuşmaları için çalışmalar da başlatılmıştı. Ancak, II. Abdülhamid, Ulah Metropolitliği'nin kurulması Rum Patrikhanesi'nde büyük tesir bırakarak, Patriklik merkezinin Yunanistan'a nakline sebep olabileceğini, böyle bir durumun ortaya çıkması halinde de kendi vatandaşlarının Yunanistan'a bağlanması dolayısıyla bunun Osmanlı Devleti için çok tehlikeli olacağını belirtmişti³⁰. Böylece Ulahlar için ayrı bir teşkilat kurulması gerçekleşmemişti.

²⁷ II. Abdülhamid'in 10 Receb 1314 (15 December 1896) tarihli iradesi; BOA, *İrade-i Hususiye*, 1310 B 10, no. 30.

²⁸ Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia*, s. 40-41.

²⁹ BOA, 13 Safer 1315 (14 July 1897) tarihli Encümen-i Mahsus-ı Vükela Mazbatası; BOA, *Y.A. Res*, 87/68, lef 3.

³⁰ Padişahın 3 Recep 1315 (28 November 1897) tarihli iradesi; BOA, *Y.A. Res*, 90/2, lef 2.

4- Ulah – Bulgar Yakınlaşması

Rumların Ulahları Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlı tutarak zamanla Rumlaştırma politikası, Ulahları Bulgarlara yakınlaştırmıştı. Osmanlı Devleti'nin Rum Patrikhanesi'ne tabi olmak üzere kendi milletlerinden papazlar ile kendi dillerinde ayin yapmak hakkını tanımalarının üzerinden on yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen, Rum metropolitleri Uahlara baskı yapmaya devam etmişlerdi. Rum komitelerine karşı kendilerini korumak ve karşı faaliyetler yürütmek üzere Ulah komiteleri oluşturmuşlardı. Bazı Ulahlar, Makedonya'nın Bulgaristan'a ilhak etmek için Rumlar'la karşı çarpışan Bulgarları kendilerine müttefik olarak seçerek, Bulgar "eşkîya"sı ile komiteciliğe başlamışlardı³¹. Bulgarlara yakınlaşmakta Ohri'de ciddi bir meyil mevcuttu. Mesela, Pozlubeşte köyüne bir Ulah-Bulgar Komitesi saldırı düzenleyerek birisi muhtarın hanımı olan üç kadını öldürmüştü. Ayrıca, Gevgilli Kazası'nın Kupa ve Huşân köylerinde yaşayan Uahlardan bazıları da Bulgar çetelerine yardım ve onların "ifsad" çalışmalarına katılmışlardı³².

Rum Patrikhanesi'nin Uahların kendi din adamları ile ibadet etmelerine müsaade etmemesi dolayısıyla Ulahlar da Bulgar Eksarhanesi'ne yönelmişlerdi. Mesela, Ohri'de Uahlara kendi dillerinde ayin yaptırmak isteyen papaz Rum Metropolitleri tarafından din adamlığına dahil edilmemişti. O da Bulgar Metropolitleri'ne müracaat ederek Bulgar Ekserhanesi'ne bağlanmış ve din adamlığına dahil edilmişti. Bu papazla birlikte orada yaşayan Uahlar da Bulgar Ekserhanesi'ne bağlı kiliselerde Ulahça ayin icra etmeye başlamışlardı. Ancak, bu Uahlar'ın Bulgar Ekserhanesi'ne bağlılığı Rum Patrikhanesi'ne kızgınlıktan kaynaklanmakta ve bizzat bu Ulah papazının ifadesiyle her an Bulgar Ekserhanesi'nden ayrılmaya da hazır bulunmakta idiler³³.

Manastır şehir merkezinde Uahlar kiraladıkları evin bir odasını muvakkaten mabed olarak kullanmaya başlamışlardı. Rum Patrikhanesi'ne bağlı olmaları dolayısıyla yeni bir kilisenin açılması için Manastır'daki Rum Metropolitliği bu mabedin izinsiz açıldığı için kapatılmasını Osmanlı yöneticilerinden talep etmişti. Bunun üzerine nüfus tespiti zaruri görülmüş ve Osmanlı memurları Manastır merkezinde 600'den fazla Ulah olduğu, ancak bu Ulah kilisesinin açılması halinde Ulah olduğunu açıklayacakların sayısının daha da artacağını tesbit etmişlerdi. Uahların kilise açmasını engelleyerek onları

³¹ Sadrazam'ın II. Abdülhamid'e sunduğu 16 Cemaziyevvel 1322 (29 July 1904) tarihli tezkeresi; BOA, DH-SYS, 127/62, Lef 1,

³² Rumeli Vilayeti'nden Sadarete gönderilen cevabi yazısı; BOA, DH-SYS, 127/62, lef 4.

³³ Rumeli Vilayeti'nden Sadarete gönderilen cevabi yazısı; BOA, DH-SYS, 127/62, lef 4.

“**Rumlaştırmak**” isteyen Rum Metropolitiği, Ulahça ayin yapan Ulah papazlarını da aforoz ediyordu. Rum Patrikhanesi vasıtası ile Rumlaştırılmasına karşı çıkan Ulahlar da, kendilerini “**daha müsaaid şeraitle kabule amade bulunan Bulgar Eksarhanesi**”ne yönelmeleri Osmanlı Devleti tarafından da tehlikeli görülüyordu.³⁴

Ulahların hem çete faaliyetlerinde hem de kilise işlerinde Bulgarlara yaklaşması ve onlarla işbirliği yapmaları Osmanlı Hükümeti’ni korkutmuştu. 1904 yılında, Makedonya’da mücadelenin arttığı bir sırada, Osmanlı yönetimini de tedirgin eden bir gelişme yaşanmıştı. Bu bölgedeki Ulahlar Bulgar “**eşkiyası**” ile birlikte hareket ederek etrafa kötülükler yapmaya başlamışlardı. Bununla da kalmayan Ulahlar, Manastır’da dinî olarak bağlı buldukları Rum Patrikhanesi’ni terk ederek papazlarıyla beraber Bulgar Eksârhanesi’ne geçmeye teşebbüs etmişlerdi. Makedonya’da dengeleri bozacak bu gelişmeden haberdar olan II. Abdülhamid, daha başlangıç aşamasında olan bu meselede gerekli tedbirlerin alınarak, Ulahların, Bulgar Eksârhanesi’ne geçiş teşebbüslerinin “**önünün alınması**”nı emretmişti³⁵.

5-Ulahların Ayrı Bir Cemaat Statüsü Kazanması

İstanbul Rum Patrikhanesi’nden ayrılarak müstakil bir kiliseye sahip olamayan Ulahlar bu isteklerini ileri bir tarihe ertelerken istek ve Rumlarla mücadelelerini yeni bir boyuta taşımaya başlamışlardı. Bu da bir cemaat olarak mahalli idarelerde yerlerini almak yönünde olacaktı. Özellikle Ulahların Bulgarlarla işbirliğine yönelmeleri, Romanya’nın Osmanlı Devleti ile Balkanlarda işbirliği yapmak için Ulahlar lehine düzenleme yapılmasını istemesi ve Almanların da Ulahlar lehine girişimde bulunmaları üzerine, Osmanlı yönetimi tarafından bu konu etraflıca görüşülerek Ulahların mezhep işlerinde Rum Patrikhanesi’ne bağları baki kalmak şartıyla, Ulahlar hukuk-ı medeniyece Osmanlı vatandaşı olan Rum, Bulgar ve Sırp ahalisi gibi bir cemaat kabul edilerek yaşadıkları köy ve mahallelerde diğer gayri müslim cemaat gibi kendi cinslerinden muhtar ve idare meclislerine aza tayin ve seçilmesi

³⁴ Adliye ve Mezahib Nazırı’nın 20 Receb 1322 (30 September 1904) tarihinde Sadarete gönderdiği tezkere; **BOA, Y.A. Res, 129/47**, lef 16.

³⁵ II. Abdülhamid’in 28 Rebiülahir 1322 (12 July 1904) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Hususiye, 1322 R 28**, no: 169.

kararlaştırılmıştı. Bu karar, II. Abdülhamid tarafından da uygun görülerek 17 Rebiülevvel 1323 (22 May 1905) tarihinde yürürlüğe konması emri verilmişti³⁶.

6-Rumların Ulahları Asimile Çalışmalarını Hızlandırması

Rum Patrikhanesi ve Yunanistan'ın bütün engellemelerine rağmen Ulahların kendi lisanlarında ayin ve eğitim yapma hakkını kazanmaları ve Yunanistan'ın bölgeyi ele geçirmede rakipleri olan Bulgarlara Ulahların yakınlaşması Rumların asimile politikasını şiddetlendirmesine ve kilise dışında başka yolları da uygulamaya koymalarını zaruri kılmıştı. Bunlar; çete faaliyetleri ve şiddet, propaganda ile paranın kullanılması idi. Son madde Osmanlı memurlarına rüşvet vermek ve Ulahlara para dağıtmak şeklinde cereyan ediyordu.

Yunanlılar teşkil ettikleri çetelerle özellikle Osmanlı Devleti'nin Selanik, Manastır ve Yanya vilayetlerine sevk ederek buralardaki Ulah ve Bulgarlara tecavüzlerini arttırmaları üzerine, Osmanlı Hükümeti 16 Ramazan 1323 (14 November 1905) tarihinde II. Abdülhamid'i mevcut durumdan haberdar etmişti. Yunanistanlıların Osmanlı ülkesine tecavüz ederek Ulah ve Bulgar vatandaşlarına saldırmalarını çok tehlikeli bulan II. Abdülhamid, Yunanistanlıların özellikle saldırılarını yoğunlaştırdığı Yanya ve Manastır'da Yunan eşkiyasının askeri birliklerce takip ve cezalandırılması için Askeri Komisyon'a tebligat yapılmasını emretmişti³⁷.

Yunanistan'ın ele geçirmeyi öncelikli olarak hedeflediği Osmanlı Devleti'ne ait Yanya ve Manastır'la beraber Selanik idi. Bu hedefi için Gevgilli ve burada önemli bir kesafette yaşayan Ulahların mutlaka kazanılması gerekiyordu. Bu hususta en önemli çalışmalar Yunanistan'ın bölgedeki diplomatik temsilcileri ile Yunanistan'la aynı istikamette çalışan İstanbul Rum Patrikhanesi'nin bölgedeki temsilcileri idi. Mesela 1910 yılında Gevgilli havalisinde Yunan propagandasını örgütleyerek cinayetlere sebep olan Gevgilli Rum Metropolit Vekili Aleksandros ve arkadaşları çeşitli cezalara çarptırılmışlardı. Bunların mahkemeleri sırasında, Yunanistan lehine eylem ve

³⁶ Padişahın 17 Rebiülevvel 1323 (22 May 1905) tarihli iradesi; BOA, İrade-i Dahiliye, 1323 RA 17, no:20, lef 1. II. Abdülhamid'in iradesinin diğer bir örneği için bakınız; BOA, İrade-i Hususiye, 1323 RA 17, no: 52.

³⁷ II. Abdülhamid'in 18 Ramazan 1323 (16 November 1905)tarihli iradesi; BOA, İrade-i Hususiye, 1323 RA 18, no: 37.

cinayetleri yapanları örgütleyeninin esasında Selanik Konsolos Yardımcısı Kanilepulos olduğu ortaya çıkmıştı³⁸.

Gevgilli bölgesinde faaliyet gösteren Yunanistan'ın adamları burada yaşayan Ulahları propaganda ile kendilerine bağlamışlardı. Yunanistan'ın adamları Ulahlara birkaç sene sonra bu toprakların Yunanistan'ın eline geçeceğini, bundan dolayı kendileri ve Osmanlı Devleti'ndeki Rumlarla beraber hareket etmeleri gerektiği hususunda propaganda yapmışlardı. Ayrıca Lübniçe köyünde olduğu gibi bütün Ulahlara maaş da vererek kendilerine bağlamışlardı. Bu çalışmalar neticesinde Lübniçeli Ulahlar kendi adlarını "**Rum**" koymak mecburiyetinde kalmışlardı³⁹. Yunanlıların lehine Ulahların meydana getirdikleri olaylar Ulah köylerine dışardan gelen kimselerin teşvikleri ile meydana geliyordu. Ulahları Rumlaştırma çalışmalarına katılan Rum metropolit ve despotları Ulahların Osmanlı Devleti aleyhine faaliyet ve eylemler yapmaları yönünde "**emirler veriyor**"lardı. Mesela Huşân Çiftliği köylüleri Rum din adamlarının komutan gibi davrandıklarını "**Rum tarafdarânı bulunan metropolid ve despot kumandanları**" ifadeleriyle anlatıyorlardı⁴⁰. Neredeyse tamamı Ulah olan köylerde Yunanistan lehine propaganda doğrudan Rum Patrikhanesi'ne bağlı din adamları tarafından gerçekleştirilmiş ve Livadiyeli Ulah köylülürünün ifadesiyle Ulah ahalisinden bazılarının ölümüne sebep olunmuştu⁴¹.

Rum din adamlarının bölgedeki Ulahları Rumlaştırmak için para dağıtmaktan geri durmuyorlardı. Rahat bir ortamda çalışmak için Osmanlı memurlarına rüşvet teklif ettikleri gibi⁴² Ulah ahaliyi Rumlaştırmak için onlara da para dağıtıyorlardı. 1911 yılında bizzat Gevgilli Rum Metropolit vekili Ulahları parayla kendi tarafına çekmek istemişti⁴³. Balkan Savaşı arifesinde bizzat Yunan Etnik-i Eterya Cemiyeti tarafından Ulahlara para dağıtılarak onları Rum taraftarlığına sevk edilmek istendiği bilinmektedir⁴⁴.

³⁸ Bu Yunan diplomatı için gerekli işlemlerin yapılması için Osmanlı Dahiliye Nezareti'nden 19 TE 1326 (1 November 1910) tarihinde Hariciye Nezaretine yazılan tezkere; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 104.**

³⁹ Lübniçe köyü muhtarı ile 47 köylünün 24 Haziran 1326 (7 July 1910) tarihli ifadesi için bakınız; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 99.**

⁴⁰ Huşân Çiftliği köyü muhtarı ve 24 köylünün 16 Haziran 1326 (29 June 1910) tarihli ifadesi için bakınız; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 99.**

⁴¹ Livadiye köyü muhtarı ve 18 köylünün 8 Haziran 1326 (21 June 1910) tarihli ifadesi için bakınız; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 98.**

⁴² **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 75.**

⁴³ Sadrazam Said Paşa'nın Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 3 Muharrem 1330 (24 December 1911) tarihli tezkeresi; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 17.**

⁴⁴ Selanik Valisi İbrahim'in 31 KE 1327 (13 January 1912) tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği tahrirat; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 5.**

Ulahları Rumlaştırılmak isteyen Yunanlılar, Ulahlar üzerinde sadece propaganda, dinî telkinat ve para verme metodlarını uygulamamışlardı. Bizzat Rum papaz ve daskallarının sevk ve idare ettikleri çetelerin türlü zulüm ve tehditlerine maruz bırakılmışlardı⁴⁵. Yunanistan'ın Makedonya politikasını gerçekleştirmek hedefiyle Balkan kolundaki Ulahları Rumlaştırmak için kurulmuş olan “**Komite Heyetleri'nin kuvve-yi icraiyesi bulunan eşkiya çeteleri**” Ulahlar üzerinde baskı yapıyorlardı⁴⁶. Bu Yunan çetelerinin baskısı üzerine Gevgilli'deki Ulahlar Rumluğu kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardı. Rumluğu kabul edince de Rum Patirhanesi tarafından bu Ulah köylerine Rum papaz ve öğretmenleri gönderilmişti⁴⁷. Yunanistanlıların meşhur Etnik-i Eteryay Cemiyeti de 1910-1911 yıllarında Selanik Vilayeti'nde Rum çetelerini Ulahlar üzerine sevk ile onları zorla Rum cemaatine dahil ederek Yunanistan politikasını bölgede yaymaya çalışıyordu⁴⁸.

Bu asimile çalışmalarına karşı bazı bölgelerde Ulahlar tarafından çok sert karşı tepkiler meydana gelmişti. Bunlarda biri 1910 yılında Manastır Vilayeti'nin Florine Metropolitisi vekili Löbnice köyüne gittiğinde Ulah kadın ve kızları tarafından taşla tutularak köyden kovalanmıştı⁴⁹. Yenice Vardar Kazası Gömence Nahiyesi'ne bağlı ve tamamen Ulah olan Acarnarlığa köylüleri Ulah oldukları halde “**Rum farz edilmekten sıkıldıklarını**” Yunan propagandası ve Rum Patrikhanesi'nin bütün çalışmalarına karşılık kendilerinin dil ve milliyetlerini koruyacaklarını ve Osmanlı Ulahı olarak kalacaklarını ilan etmişlerdi⁵⁰. Rum-Ulah mücadelesinin bütün yönlerini sergileyen güzel bir örneği de Gevgilli'de cereyan etmişti.

7-Rum – Ulah Çatışmasında Gevgilli Örneği

a-Rumluğun Ortadan Kaldırıldığı İddiası

Yunanistan'ın etkinliğini artırmak istediği en önemli stratejik bölgelerden biri olan Gevgilli'de 1910-1911 yıllarında ciddi bir çatışma yaşanmıştı. Bu örnek aynı zamanda Rum propagandası ve Rumların çalışma tarzını göstermesi

⁴⁵ Gevgilli Jandarma komutanı Mustafa Maksud'un 29 TE 1327 (11 November 1911) ifadesi; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 74.**

⁴⁶ Gevgilli Kaymakam vekili İbrahim Hayri'nin 29 TE 1327 (11 November 1911) ifadesi; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 71.**

⁴⁷ Dahiliye Nezareti'nden Adliye ve Mezahib Nezareti'ne 7 Ağustos 1326 (20 August 1910) tarihiyle gönderilen tezkere; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 110.**

⁴⁸ Gevgilli Kaymakamı'nın 26 KE 1327 (8 January 1912) tarihli tahriratu; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 6.**

⁴⁹ **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 74.**

⁵⁰ Acarnarlığa köyü ahalisi adına muhtar ve azalarının Yenice Vardar kazasına gönderdiği yazı; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 25.**

bakımından da iyi bir örnektir. 3 Temmuz 1326 (16 July 1910) tarihinde İstanbul Rum Patriği Adliye ve Mezahib Nezareti'ne müracaat ederek taşrada Rumlara karşı devlet memurlarının çok kötü davrandıklarını, suçlu suçsuz ayırt etmeden herkesi dövdüklerini, bu durumun Rum milleti ve Patrikhane'yi çok üzdüğünü belirtmişti. Özellikle Gevgilli Kazasının her tarafında hükümet memurları ile İttihad ve Terakki Cemiyeti mensupları tarafından Rumlara karşı bir mezalim ortaya konduğunu vurgulamıştı. Rum Patriği, Gevgilli'nin "Ulahça" konuşulan köylerinde Rumca konuşmanın yasaklandığını, Rum papaz ve öğretmenlerin azledilerek uzaklaştırıldığını, muhtar mühürlerine el konularak değiştirildiğini ve bu bölgede Rumca namına ne varsa mahvedildiğini yazmıştı. Patrik, Rumların mezhebinin, milli vicdanlarını, dillerini, Patrikhane ile rabitalarını inkar etmelerini isteyen ve Rum Patrikhane ve milleti aleyhine tertip edilen bu planın ortadan kaldırılması için tedbirler alınmasını bu uygulamaların Meşrutiyet'le de bağdaşmadığını belirtmişti⁵¹. Patriğin bu şikayeti üzerine, Adliye ve Mezahib Nezareti, Gevgilli kazasının Ulahça konuşulan köylerinde Rumlara yönelik tavrın ne olduğunun tesbit edilerek gerekli tedbirlerin alınmasını Dahiliye Nezareti'nden istemişti⁵². Dahiliye Nezareti de Selanik Valiliği'nden konuyla ilgili takibatın yapılarak neticesinin bildirilmesini istemişti⁵³.

Selanik Vilayeti, bu konuda incelemesini yaptığında Rum Patriği'nin şikayetinin tamamen tersine bir durumla karşılaşmıştı. Şikayete konu olan köylerin 1321(1903) tarihli nüfus sayımında kamilen Ulah olarak kaydedildiği, Rum eşkiyasının baskısı dolayısıyla bir müddet "Rumluğu" kabul etmeye mecbur kaldıkları ve bu arada da Rum papaz ve muallimlerin bu köylere gönderildiği ortaya çıkmıştı. Rum eşkiyasının baskısından kurtulan Ulahlar kendi asli hallerine döndükleri için kendi dillerinde eğitim ve ayin yapmaya başlamışlardı. Bu köylerdeki Rum papaz ve öğretmenler de mecburen bu bölgeyi terk etmişlerdi. Ayrıca, Rumca konuşmanın engellenmesi, Rum papaz ve öğretmenlerin dövülmesi ve muhtarların değiştirilmesi gibi bir konunun da mevzubahis olmadığı anlaşılmıştı⁵⁴. Bu arada Rum Patrikhanesi'nin şikayetinden daha önce Ulah köylülerinin mahalli idarecilere yazdıkları ve

⁵¹ Rum Patriği'nin Adliye ve Mezahib Nezaretine gönderdiği 9Receb 1328 (17 July 1910) tarihi takriri; BOA, DH, SYS, 62-2/1, lef 97.

⁵² Adliye ve Mezahib Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 11 Receb 1328 (19 July 1910) tarihli tezkere; BOA, DH, SYS, 62-2/1, lef 113.

⁵³ Dahiliye Nezareti'nden Selanik Vilayeti'ne yazılan 8 Temmuz 1326 (21 July 1910) tarihli tezkere; BOA, DH, SYS, 62-2/1, lef 112. Tahkikatın neticesinin bir an önce bildirilmesi için Dahiliye Nezareti'nin Selanik Vilayeti'ne gönderdiği 3 Ağustos 1326 (16 August 1910) tarihli ikinci tezkere; BOA, DH, SYS, 62-2/1, lef 111.

⁵⁴ BOA, DH, SYS, 62-2/1, lef 110.

Rumlardan şikayetleri ihtiva eden belgeler de merkezi hükümet ulaştırılmıştı. 600 haneden oluşan ve umumiyetle Uahlardan oluşan Livadiye köylüleri 8 Haziran 1326 (21 June 1910) tarihinde Gevgilli Kaymakamlığı'na yaptıkları müracaatta, Selanik Valisinin emriyle köylerine bir Rum despotu gönderileceğini duyduklarını, böyle adamların sadece propaganda yapmak için geldiklerini, fesat çıkararak Uahlardan birçoğunun ölümüne sebep olduklarını ve köylerine kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdi. Rum despotu tayine konusunda valinin ısrarı olursa bütün köylünün köyünü terk ederek Selanik'e göç edeceklerini bildirmişlerdi⁵⁵. Dışardan gelen Rumlardan şikayetçi olan Huşân köylüleri, 16 Haziran 1326 (29 June 1910) tarihinde Gevgilli kaymakamlığını müracaat ederek, kendi Ulah lisansı ile bir kilisede ibadet yapmak ve Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmak istediklerini ve huzurlarını bozan Rum din adamlarını istemediklerini belirtmişlerdi. Diğer bir Ulah köyü olan Lübnice'liler de Yunanlıların bir ara kendilerine silah ve para vererek kandırdıklarını, ancak artık gerçeği anladıklarını ve artık bunları istemediklerini, artık Osmanlı Devleti'ne itaat ederek "Ulah-ı Osmanî" olarak yaşayacaklarını 24 Haziran 1326 (7 July 1910) tarihinde yine Gevgilli Kaymakamlığı'na verdikleri dilekçede açıklamışlardı⁵⁶.

b-Osmanlı Memurlarının Ulah Tarafırlığı İddiası

Rum Patrikhanesi'nin 1911 yılındaki bir şikayeti Gevgilli'deki Osmanlı memurlarının Ulah tarafırlığı yaparak onları korudukları hakkında idi⁵⁷. Dahiliye Nezareti'nin emriyle⁵⁸ yapılan tahkikat neticesinde böyle bir hadisenin cereyan etmediği, Uahlar lehine iltimas yapıldığı iddia edilen yedi köyün 1321 tarihinde yapılan nüfus sayımında tamamen Ulah kaydedildiklerini ve bahsi geçen köylerde eskiden beri Rum cemaatinden hiç kimsenin bulunmadığı Selanik Vilayeti'nden bildirilmişti⁵⁹. Buna karşılık, yinede Gevgilli Kaymakam vekili ile Jandarma Kumandanı hakkında soruşturma açılmıştı. Soruşturma Selanik Merkez Savcısı Hüseyin Zühtü ile Polis Müdürü Ahmed Bey tarafından yürütülmüştü. Bu memurların Uahlar lehine davranarak Rumluk ve Ortodoksluk aleyhine çalıştıkları beraberce Löbniçe köyüne giderek halkı

⁵⁵ BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 98.

⁵⁶ BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 99.

⁵⁷ Selanik Valiliği'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 17 Ramazan 1329 (11 September 1911) tarihli tezkeresi; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 94.

⁵⁸ Dahiliye Nezareti'nden 20 Haziran 1327 (3 July 1911) tarihinde Selanik vilayetine yazılan tezkere; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 96.

⁵⁹ Dahiliye Nezareti'nden Adliye ve Mezahib Nezareti'ne 17 Ağustos 1327 (30 August 1911) tarihinde yazılan tezkere; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 92.

Rumlar ve Rum Metropolit vekili aleyhine kışkırttıkları ve metropoliti kadın ve kızlar vasıtasıyla taşa tutularak kovulmasına tembih ettikleri soruları sorulmuştu. Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Mustafa Maksud, bahsedilen suçlamaların tamamen asılsız olduğunu belirtmişti. Bir ara Rum çetelerinin baskısıyla Rumluğu kabul eden Ulahların Meşrutiyetle beraber Rum papaz ve Daskallarının Rumlaştırma baskısından kurtularak kendi “**imtiyazat-ı kavmiye ve lisaniyeden istifade etmek için**” Ulahlığa döndüklerini ve Ulahlıktan katiyyen ayrılmayacaklarını açıkladığını belirtmişti. Rum papazlarını köylerine kabul etmeyeceklerini ve Rum propagandalarına boyun da eğmeyeceklerini Ulahların açıkça ifade ettiklerini cevaben söylemişti. Yüzbaşı Mustafa Maksud, Osmanlı memurlarından şikayetin esasını bölgede Rumlaştırma çalışmalarına yardımcı olmadıklarından kaynaklandığını, Rum Metropolit vekilinin hükümet kuvvetlerine para⁶⁰ bile teklif edildiğini bildirmişti⁶¹. Gevgilli Kaymakam Vekili İbrahim Hayri de iddaların asılsız olduğunu belirterek, Rum din adamlarının esas gayesinin Ulahları Rumlaştırmak olduğunu ancak bunun Ulahlar tarafından red edildiğini belirtmişti. İbrahim Hayri’ye şikayetin esasını, Yunanistan’ın Balkan kolunda bir türlü etkili olamamasından kaynaklandığını, bu başarısızlığın bu bölgedeki Ulahların Rumlaştırılarak çözülmek istendiğini belirtmişti. Ayrıca, devlet memurlarının asayişini sağlamak ve ülkeyi korumakla görevli olduklarını belirterek Ulahların Rumlaştırılmasına karşı çalışılması gerektiğini de vurgulamıştı⁶².

c-Rum Okullarına Gitmek İsteyenlerin Engellendiği İddiası.

Lübniçe köyünden üç Rum çocuğunun Gevgilli’deki Rum okulunda devam ettikleri dolayısıyla askeri müfreze subayı Mustafa tarafından ağır bir şekilde dövüldükleri ve bunun dinî ve eğitim serbestiyetine aykırı olduğu iddia edilmişti⁶³. Gevgilli Rum Metropolit vekili Rum Patrikhanesi’ne gönderdiği telgrafta da bu subaydan başka Ulah propagandacısı Nikola ile Jandarma Çavuş Abdi, Huşan muhtarı ve bekçisi Lübniçe’ye giderek üç kişiyi dövüldüklerini, havaya silah sıkarak tehditlerde bulduklarını belirtmişti. Ayrıca, metropolid vekili, bu şahısların şikayet için Selanik’e gidenlerin hemen dönmemesi ve

⁶⁰ Jandarma Komutanı Yüzbaşı Mustafa Maksud, Gevgilli Rum Metropolid vekilinin basın yoluyla Osmanlı memurlarının Ulahlar lehine davrandığını ifade etmesi üzerine, gazeteye teklif yazısı göndererek bahsi geçen metropolidin bizzat kendisine rüşvet teklif ettiğini açıklamıştı(**BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 75**).

⁶¹ **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 74.**

⁶² **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 71.**

⁶³ Gevgilli Rum Metropolid Vekili tarafından Selanik Rum Milletvekili Artas’a gönderdiği telgraf; **BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 90.**

çocukların Rum okullarına gönderilmesi devam edilmesi halinde söz dinlemeyenlerin mahv edileceklerini de söylediklerini belirtmişti⁶⁴. Bu arada Selanik Rum Milletvekili Artas, dövülenler hakkında raporun tek doktorla değil en az üç doktor tarafından hazırlanmasını Dahiliye Nezareti'nden talep etmişti⁶⁵. Dahiliye Nezareti'de bu konunun incelenerek hakiki halin bildirilmesini Selanik Vilayeti'nden istemişti⁶⁶. Bu arada Yenice'nin Gömence Nahiyesi Müdür Vekili Mehmed'in de Çarnareka köyüne giderek Rum okullarında çocukları bulunanların bunları buralardan çıkararak Ulah okullarına göndermeyecek olurlarsa onları telef edeceğini söylediği gibi silah ile de tehdit ettiği hakkında bir şikayet daha yapılmıştı⁶⁷. Bu şikayeti de dikkate alan Dahiliye Nezareti tahkikat yapılmasını Selanik vilayetinden istemişti⁶⁸.

Fakat yapılan tahkikatta Rum okullarına çocuklarını göndermemeleri için baskı yapıldığı şikayetin asılsız olduğu Ulah köyleri muhtarlarının gönderdiği telgraftan da anlaşıldığı ve Ulahların da çocuklarını eğitim serbestliği ilkesinden hareketle Ulah okullarına göndermelerine de karışılmayacağı hususu ortaya çıkmıştı⁶⁹. Ayrıca Dahiliye Nezareti problemin esasının Lübniçe köyü çocuklarının Rum okullarına gitmesi değil, Rum Metropolid Vekili'nin "Ulahlar üzerinde icrâsına memur olduğu propagandanın" Ulah cemaati tarafından kabul edilmemesi olduğunu tesbit etmişti⁷⁰.

d-Kaymakam ve Jandarma Komutanının Rum Ruhbanı Ulah Köylerine Girmesini Engellediği İddiası

Rum Patrikhanesi 1911 yılında Gevgilli Kaymakam ve Jandarma komutanının Lübniçe köyüne giderek, yakında Ulah köylerine gideceği haber alınan Gevgilli Metropolid Vekilinin kesinlikle bu köylere sokulmaması gerektiğini Ulahlara tenbih Rum metropolitliğine bağlılığa devam edenleri de

⁶⁴ Gevgilli Rum Metropolid Vekili'nin 24 TS 1327 (7 December 1911) tarihinde Rum Patrikhanesi'ne gönderdiği telgraf; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 81.

⁶⁵ Selanik Milletvekili Artas'ın Dahiliye Nezareti'ne 15 TS 1327 (28 November 1911) tarihinde gönderdiği yazı; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 89.

⁶⁶ Dahiliye Nezareti'nden Selanik Valiliğine 22 TS 1327 (5 December 1911) tarihinde gönderilen tezkere; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 88.

⁶⁷ Selanik Rabita-i Siyasi Cemiyeti Reisi Yusuf Adamidi ile Katib-i Umumi Dimitri Manuk'tarafından 16 TS 1327 (29 November 1911) tarihli telgraf; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 85, 86-87.

⁶⁸ Dahiliye Nezareti'nden Selanik Vilayetine gönderilen 24 TS 1327 (7 December 1911) tarihli tezkere; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 84.

⁶⁹ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 17 Zilhicce 1329 (29 November 1911) tarihli tezkere; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 55.

⁷⁰ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete ve Adliye ve Mezahib Nezareti'ne gönderdiği 26 TS 1327 (9 December 1911) tarihli tezkere; BOA, DH. SYS, 62-2/1, lef 26.

tehdit ettikleri hakkında bir şikayet yapılmıştı⁷¹. Bu şikayetin incelenmesini Dahiliye Nezareti Selanik Valiliği'nden istemişti⁷². Ancak, yapılan tahkikatta durumun Rum Patrikhanesi'nin dediği gibi olmadığı, olayın bütünüyle “**Rum propagandacıları tarafından icra kılınmakta**” olduğu anlaşılmıştı⁷³. Buna ilave olarak Gevgilli kazasındaki Ulah köyleri muhtarları adına Livadiye Muhtarı'nın Dahiliye Nezareti'ne çektiği telgraf ta bunu destekliyordu. Ulah muhtarları, Rum propagandacılarının kendi aleyhlerine icad ettikleri iftiralar dolayısıyla millet olarak çok rahatsız olduklarını, daha önceki telgraflarında da belirttikleri gibi, Rum papaz ve daskalları köyelerine kabul etmeyeceklerini ve gönderilmelerine de hükümetce engel olunmasını istemişlerdi. Ayrıca, Ulah Muhtarları, Kanun-ı Esasi ile garanti altına alınmış olan “**imtiyazat-ı kavmiye ve lisanları**”na karşı Rumlar tarafından yapılan propaganda ve baskıları engellemek için de Osmanlı yönetiminin tedbirler alması gerektiğini vurgulamışlardı⁷⁴. Muhtarların bu talebini dikkate alan Dahiliye Nezareti Selanik Valiliği'nden Ulah köyelerine yapılan müdahalelerin engellenmesini istemişti⁷⁵.

Ulahların Rum din adamlarının köyelerine gelmemesi için bütün bu açıklamalarına rağmen Gevgilli Rum Metropolit Vekili, bölgedeki Osmanlı idarecilerine haber vermeden “**propaganda için**” Lübniçe köyüne gitmesi üzerine köy halkı ayaklanmıştı. Kendisine suikasd yapılacağından korkan Metropolit Vekili Jandarma Karakolu'na sığınmıştı. Çok kızgın olan Ulahlar bu defa Jandarma Karakolunu'nun etrafını kuşatmışlardı. Bu durumdan endişelenen Selanik Valiliği, durumdan Dahiliye Nezareti'ni haberdar ettiği gibi Lübniçe köyüne de takviye kuvvetler sevkine başlamıştı⁷⁶. Dahiliye Nezareti, hayatı tehlikede olan Metropolit Vekili'nin muhafaza altında Gevgilli'ye getirilerek, bundan sonra ahaliyi galeyana getirecek hareketlerden uzak durmasının kendisine tebliğ edilerek hiç kimsenin rencide edilmesine müsaade edilmemesini emr etmişti⁷⁷. Bu olayın esas sebebini araştıran Selanik Valiliği, Ulah olan bu köyün eskiden beri Rum papazları kabul etmemek fikrinde

⁷¹ Adliye ve Mezahib Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 7 Zihhicce 1329 (29 November 1911) tarihinde yazılan tezkere; **BOA, DH. SYS**, 62-2/1, lef 83.

⁷² Dahiliye Nezareti'nden Selanik Vilayetine gönderilen 24 TS 1327 (7 December 1911) tarihli tezkere; **BOA, DH. SYS**, 62-2/1, lef 82.

⁷³ Sadrazamın Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 17 Zilhicce 1329 (9 December 1911) tarihli tezkere; **BOA, DH. SYS**, 62-2/1, lef 56.

⁷⁴ Ulah köyleri muhtarlarının 26 TS 1327 (9 December 1911) tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdikleri telgraf; **BOA, DN.SYS**, 62-2/1, lef 53.

⁷⁵ Dahiliye Nezareti'nden Selanik Vilayetine 30 TS 1327 (13 December 1911) tarihinde yazılan tezkere; **BOA, DN.SYS**, 62-2/1, lef 52.

⁷⁶ Selanik Valisi İbrahim'in 12 KE 1327 (25 December 1911) tarihli telgrafi; **BOA, DN.SYS**, 62-2/1, lef 32.

⁷⁷ Dahiliye Nezareti'nden Selanik Vilayetine 12 KE 1327 (25 December 1911) tarihinde yazılan tezkere; **BOA, DN.SYS**, 62-2/1, lef 31.

olmalarına karşılık Rum Patrikhanesi de bu cerayarı durdurmak için Lübniçe üzerine “tazyikat icrâ etmesi” dolayısıyla ortaya çıktığını yaptığı soruşturmayla tespit etmişti⁷⁸.

e- Okul ve Kilise Tartışmaları

Lübniçe köyündeki okul Ulahlara teslim olunması ve kilisenin de yanması dolayısıyla⁷⁹ Rum taraftarları okulun kendilerine geri verilmesine ve kilisenin yeniden yapılmasına kadar bir evin okul ve kilise olarak kullanılmasına ve papaz ile öğretmen gönderilmesine müsaade edilmesini Tancu Hristo ve arkadaşları istemişlerdi⁸⁰ Dahiliye Nezareti de bu konuda gereğinin yapılmasını Adliye ve Mezahib Nezareti’ne bildirmişti⁸¹. Ancak Dahiliye Nezareti esasında şikayet konusunun okul ve kiliseler değil Rum ruhanilerinin Ulah köylerine kabul edilmemesinden kaynaklandığını Selanik Vilayeti’den gelen bilgiyle de teyit etmişti⁸².

Bu konuda incelemelerini yürüten Sadaret, esasında Lübniçe’deki okul ve çan kulesinin tamirinden vazgeçilerek sadece Ulahlar için kilise yapımına müsaade edildiğini ve bu köyde bir Rum cemaati olduğuna dair bir bilginin bulunmadığını, eğer ihtiyaç var ise mahallinden tahkikat yapılarak gereğinin yerine getirilmesinin uygun olduğuna karar vermişti⁸³. Sadaret’in bu emrinden üç gün sonra Hristo ve arkadaşları Sadaret’e gönderdikleri bir telgrafla, dini vazifelerini yapmak ve çocuklarının ilk eğitimini gerçekleştirmek için iki haneye ihtiyaçları olduğunu fakat Gevgilli Kaymakamlığı’ndan bir cevap alamadıklarını bildirmişlerdi⁸⁴. Dahiliye Nezareti Selanik Valiliği’nden bu konun araştırılmasını istemesi⁸⁵ üzerine Selanik Valiliği bu konuda kendilerine yapılan mürcaatı ve olayları anlatarak okul ve kilise açma konusunda bir problemin olmadığı ancak kanuni işlemlerin yapılması gerektiğini izah etmişti.

⁷⁸ Selanik Valisi İbrahim’in 12 KE 1327 (25 December 1911) tarihli diğer bir telgrafi; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 34.

⁷⁹ Sadaret Müsteşarı’nın Dahiliye Nezareti’ne gönderdiği 17 Zilhicce 1329 (9 December 1911) tarihli tezkere; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 62.

⁸⁰ Hristo ve arkadaşlarının Sadarete çektikleri 24 TS 1327 (7 December 1911) tarihli telgrafi; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 44.

⁸¹ Dahiliye Nezareti’nin Adliye ve Mezahib Nezareti’ne 28 TS 1327 (11 December 1911) tarihinde gönderdiği tezkere; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 61.

⁸² Dahiliye Nezareti’nden Sadarete gönderilen 2 KE 1327 (15 December 1911) tarihli tezkere; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 48..

⁸³ Sadarete Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 25 Zilhicce 1329 (17 December 1911) tarihli tezkere; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 45.

⁸⁴ Hristo ve 57 arkadaşının 7 KE 1327 (20 December 1911) tarihinde Sadarete çektikleri telgraf; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 41-42.

⁸⁵ Dahiliye Nezareti’nden Selanik Vilayetine 11 KE 1327 (24 December 1911) tarihinde yazılan tezkere; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 36.

Selanik Valiliği, Lübniçe köyündeki okul ile yanmış kilisenin Rum cemaatine devri talebine bir millete ait müessesenin diğer bir millete vermenin imkansız olması dolayısıyla müsbet cevap vermenin mümkün olmadığını belirtmişti. Ayrıca, okul açma yetkisinin de Maarif Müdürleri Talimatnamesi'nin 28. Maddesine göre o mahallin maarif yetkililerine bırakıldığı ve yetkilisine müracaat edilmesi gerektiğini belirtmişti⁸⁶.

Ancak Gevgilli Kaymakamı Rumca ayin ve eğitim için yerler açılmasına bir mahsuru olmadığını belirtmekle beraber, Lübniçe köyünde Rum cemaati için kilise ve okul açılmasını tehlikeli görmektedir. Çünkü tamamen Ulah olan ve iki yıl önce Rum cemaatinden ayrılarak Ulahlıklarını ilan eden Lübniçe'de, Yunan Etnik-i Eteryä Fesat Cemiyeti tarafından çeteler vasıtasıyla tehdit edilmek ve para verilmek suretiyle bazı Ulahla Rum taraftarlığını seçmişlerdir. Rumlara Lübniçe'de kilise ve okul açılmasına müsaade edildiği zaman, dağ mıntıkasında faaliyetlerini gittikçe arttıran Rum çetelerinin daha da yayılmalarına imkan sağlanacak ve Rumların propagandasının artmasından dolayı yeni olayların meydana gelmesine zemin hazırlanacaktır⁸⁷. Ancak, Selanik Valiliği, köyün neredeyse tamamının Ulah cemaatine dahil olmasını rağmen “Rum olmuş birkaç kişi için” de daha önce ibadethane olarak kullanılmış olup daha sonra kapalı bulunan ibadethanenin yeniden açılmasını Gevgilli Kaymakamlığı'na tebliğ etmişti⁸⁸.

Osmanlı Devleti'nin Bölgeyi Terki ve Ulahların Konumu

Makedonya'da Ulahların Rumlaştırılması politikasından dolayı ortaya çıkan Rum – Ulah çatışma ve mücadelesi, esasında Makedonya'nın kuzey-doğu kısmını Bulgarların kontrol etmesini oldukça kolaylaştırmıştı. 1912-1913 Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin bölgeden ayrılmak zorunda kalması üzerine Ulahlar, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Arnavutluk sınırları dahilinde kalmışlardı. Ulahların en büyük kısmı Yunanistan'ın sınırları dahilinde yaşamaya başlamışlardı. 1913 tarihinde imzalanan Bükreş Antlaşması'nın ana metninde Ulahlarla ilgili bir hükme yer verilmezken, gerçekleştirilen mektup teatilerinde Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan Ulahların okul, kilise ve bunların vakıfları ile ilgili imtiyazlarını garanti altına almışlardı. Ancak, yeni milli sınırlar içerisinde kendilerini pek rahat

⁸⁶ Selanik Valiliği'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 12 KE 1327 (25 December 1911) tarihli telgrafı; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 37-38.

⁸⁷ Gevgilli Kaymakamı'nın 26 KE 1327 (8 January 1912) tarihli tahriratu; BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 6.

⁸⁸ BOA, DN.SYS, 62-2/1, lef 5.

hissetmeyen pek çok Ulah, özellikle Yunanistan'dan Romanya'ya göçe başlamıştı⁸⁹.

Sonuç

Balkanlarda milliyetçilik anlayışının siyasal politikayı belirlemede etkili olduğu bir sırada, Osmanlı Devleti'nin 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nı kaybetmesi üzerine, Makedonya yeni bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmıştı. Makedonya'nın Bulgaristan'a devrini Osmanlı Devleti'ne kabul ettiren Ayestefanos Antlaşması, başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletlerince kabul edilmeyerek Berlin Antlaşması ile Balkan sınırları yeniden çizilmiş ve Makedonya Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştı. Ancak, bu nihai bir çözüm değil yeni bir mücadelenin başlangıcı olmuş, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan arasında cereyan etmişti. Bu mücadelede bölgedeki kiliselerin büyük bir çoğunluğunu uzun süre elinde tutan ve bütün Ortodoksların temsilcisi olduğunu söyleyen İstanbul Rum Ortodoks Kilisesi Yunanistan lehine bir politika izlemesi kiliseleri de bir çatışma alanı haline getirmişti.

1877-78 Savaşı sonrasında Makedonya için Slavları öncelikli tehlike olarak kabul eden Osmanlı Devleti, Rum ve Rum Patrikhanesi lehine bir tavır sergilemişti. Ancak, Yunanistan'ın kuzeye doğru genişlemesi tehlikesine karşı da Bulgar ve Ulahlar lehine politikaları destekleyerek dengeyi sağlamaya çalışmıştı. Özellikle Bulgarların Manastır ve Selanik eyaletlerindeki üstünlüklerine karşı, Yunanistan ve Rum Kilisesi'nin politikası bu bölgede yaşayan ve dini olarak Rum Kilisesi'ne bağlı olan Ulahların Yunanistan politikası lehine kullanılması ve asimile edilmesidir.

Ulahların kimliklerini korumak için, kendi dillerinde eğitim yapma ve kiliselerde ayin icra etmek istekleri Rum Patrikhanesi'nce şiddetle karşı çıkmıştı. Hatta Patrikhane, Ulahların Ulahça ayin yapma yerine kiliselerinin kapatılmasını tercih etmişti. Dinsel alanda kiliseleri kullanarak Ulahları Helenleştirmek isteyen Rum Patrikhanesi'nin bu politikası bazı bölgelerde geçici başarı kazansa da, Ulahlar buna şiddetle karşı çıkarak mücadeleye başlamışlardı. Kiliselerdeki ayin tartışmaları ölümlerle sonuçlanmış, Ulah kiliselerinin ve eğitim kurumlarının açılması Rum Patrikhane'since engellenmeye çalışılmıştı. Fakat Ulahların bu mücadelesi Osmanlı Hükümeti'nce dini serbestiyet anlayışını uygun görülerek kabul edilmişti. Rum

⁸⁹ Birgül Demirtaş- Coşkun, *The Vlachs, A Forgotten Minority in the Balkans*, 22-23.

Kilisesi'nin ikna edilmesindeki en önemli delil ise, Ulahların kendilerine Rumlardan daha sıcak yaklaşan Bulgarlara yaklaşarak Bulgar Ekserhanesi'ne geçmeleridir. Makedonya'da Bulgarları daha güçlü hale getirecek böyle bir gelişme hem Rum Kilisesi'ni hem de Osmanlı Devleti'ni korkutmuştu. Rumların, Ulahların dini ayinlerde ve eğitim kurumlarında Ulahçayı kullanmalarına mecburen müsaade etmelerine rağmen, asimile çalışmaları devam ettiği için kiliselerdeki mücadeleler de devam etmişti.

Yunanistan'ın Makedonya'daki etkinliğinin artması üzerene, bizzat Romanya ve Almanya'nın da desteği ile Osmanlı Devleti, dini bakımdan Rum Patrikhanesi'ne bağlı kalmak şartıyla 1905'te Ulahları ayrı bir cemaat olarak kabul etmişti. Bu Ulahların güçlendirirken Yunanistan ve Rumları Ulahları asimele etme politikalarına yeni unsurları eklemelerine sebep olmuştu. Bunlar; Ulahların Rumluğu ve buna karşı çıkanların haksızlıkları üzerinde yoğunlaşan propaganda, Ulahları ikna etmek için para dağıtılması ile rahat çalışmalarını sağlamak için Osmanlı memurlarına rüşvet verilmesi ve karşı çıkan Ulahları Yunan çeteleri vasıtasıyla şiddet yoluyla etkisiz hale getirmektir. Bu Yunan politikasına karşı Ulahlar, Romanya himayesinden ve Osmanlı hukukundan istifade ederek karşı koymaya çalışmışlardır.

Ulah-Rum çatışmasının en yoğun yaşandığı yer Manastır ve Selanik vilayetleri ve özellikle Gevgilli civarında yaşanmıştır. Ulahları Helenleştirmek isteyen Yunanistan ve Rum Patrikhanesi kiliselerden okullara kadar her alanda yoğun bir çalışma göstermelerine karşı, tam bir başarı sağlayamamıştır. Ancak 1913 Bükreş Antlaşması ile Ulahların yaşadığı bölgelerin büyük kısmı Yunanistan'a bırakıldığı için Ulahların milli uyanışı büyük bir darbe yemiş ve bazıları Romanya'ya göç etmişlerdir.

ÖZET

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı Osmanlı Devleti'nin kaybetmesi üzerine imzalanan Ayestefanos Antlaşması ile Makedonya'nın büyük kısmı Bulgaristan'a verilmişti. Avrupa'nın büyük devletlerinin, özellikle İngiltere'nin, bu sınırları kabul etmemesi üzerine imzalanan Berlin Antlaşması ile Makedonya Osmanlı Devleti'ne iade edilmişti. Fakat bu bir çözüm değil, Bulgar, Sırp, Yunan ve Karadağ arasında yeni bir mücadelenin başlangıcı olmuştu. Bu arada Makedonya'daki Ortodoks kiliselerin büyük çoğunluğunu elinde tutan İstanbul Ortodoks Kilisesi de Yunanistan'n lehine olarak mücadeleye dahil olmuştu.

Ulah-Rum çatışması Manastır ve Selanik vilayetlerinde ve özellikle Gevgilli civarında cereyan etmişti. Yunanistan ve Ortodoks Patrikhanesi Ulahları Yunanlaştırmak için kiliseden okullara kadar her vasıtayı kullanmışlardı. Ancak bunda tam bir başarı elde edememişlerdi. Fakat 1913 Bükreş Antlaşması ile Ulahların yaşadığı toprakların büyük kısmı Yunanistan'a verilmişti. Bu gelişme ile Ulahların milli uyanışı büyük darbe yemiş ve bazı Ulahlar Romanya'ya göçmüşlerdi.

Anahtar Kelimeler: Ulahlar, Makedonya, Yunan, Balkan Tarihi, Ortodoks Kilisesi

ABSTRACT

After Ottoman Empire lost Ottoman-Russia Fight in 1877-78, Ayestefanos Agreement which made Ottoman Empire accept the leaving of Macedonia to Bulgaria was not accepted by European countries especially by England and then Balkan boundaries were drawn again with Berlin agreement, so Macedonia was left to Ottoman Empire. However, this had not been an ultimate solution but had been a starting point for a new struggle and this struggle happened among Serbia, Bulgaria and Greece. Istanbul Greek Orthodoxy Church, which hold in hand most of the churches made churches a struggle plot because it followed a way for Greece.

Vlach-Greek struggle happened mostly in Monastır and Salonica provinces and especially in Gevgilli and around. Greece and Greek Patriarch, who wanted to make Vlachs be Helen, exhibited an intensive performance in all ways from churches to schools. However, they could not get a complete

success. But most of the places where Vlachs lived were left to Greece with 1913 Bükresh Agreement, Vlach's national awakening got a big strike and so some of them moved to Romania.

Keywords: Vlach, Macedonia, Greek, Balkan History, Orthodox Church